

Introducció a l'evolució històrica de Montgó entre els segles XIV i XVIII

La finalitat del present article es fer una aproximació al paisatge humà i físic de Montgó en l'espai temporal que va des del segle XIV (data més reculada de la qual disposem de notícies) fins a principis del segle XVIII, concretament fins al cadastre de Patiño. Aquest, però, com tots els estudis històrics, és un treball provisional i confiem que els arxius, que encara ens han de deparar moltes sorpreses, i la paciència de l'autor, el vagin arrodonint. Sabem, però, que la tasca és feixuga i que probablement no es podrà donar mai per acabada, però la investigació del nostre passat (i la història de Montgó és també una part de la història de l'Escala) ens lliga una mica més a aquesta terra de la qual formem part i que tant estimem. Em vénen ara a la memòria les paraules de Marc Bloch, el gran historiador francès membre de "l'escola dels Annales" i afusellat pels nazis al 1944: *"la Historia tiene indudablemente sus propios goces estéticos, que no se parecen a los de ninguna otra disciplina. Y es que el espectáculo de las actividades humanas, que constituye su objeto particular, más que ningún otro está hecho para seducir la imaginación de los hombres. Sobre todo cuando, gracias a su alejamiento en el tiempo o en el espacio, su despliegue se atavía con las sutiles seducciones de lo extraño."*⁽¹⁾

No serà objecte d'aquest petit treball entrar a fons en l'anàlisi de les controvèrsies judicials entre les Universitats del Castell d'Empúries i la de Torroella de Montgrí, sobre els límits dels respectius termes municipals que varen donar lloc a tres processos: el primer, que comença el 1579 i acaba amb la sentència de 1621⁽²⁾; el segon, que comença el 1704 i acaba el 1737⁽³⁾; i l'últim, i més conegut, que és el que va de 1750 a 1758⁽⁴⁾. Ens valdrem, però, d'algunes declaracions i diligències aportades per les parts litigants en el primer i en el segon procés. D'aquí extraurem notícies valiosíssimes sobre el tema que ens ocupa. La ressenya que es fa a les diligències d'aquests processos de documents contemporanis que s'han perdut irremissiblement, o les descripcions sobre el terreny fetes per alguns perits amb una finalitat aliena a l'objectiu que aquest article persegueix, converteixen aquestes fonts en testimonis privilegiats, i molt rars per l'època. Confiem que això ens permeti fer-nos una idea molt aproximada del paisatge físic i humà de Montgó des de la baixa edat mitjana fins a l'època moderna.

DEL QUE ENS DIUEN ELS PROCESSOS JUDICIALS

Comencem, doncs, examinant algunes de les proves presentades durant el procés abans esmentat, del 1579 al 1621. Per dilucidar els límits dels termes de les dues Universitats en litigi, el 1612 es practica una prova. Es un "acte de visura", que no és més que un reconeixement sobre el terreny per part de tres perits (dos nomenats per les parts litigants i un de neutral) per discernir el lloc on s'han de clavar les fites o "mollons" que han de delimitar els termes. Durant el reconeixement també realitzen una altra tasca crucial: una descripció acurada del territori que tenen davant dels ulls. Així com també fan una valoració dels documents aportats per les parts en les seves respectives pretensions. L'expert que defensa els interessos de la Universitat del Castell d'Empúries és Francesc Marsal, notari de la Bisbal i el que defensa els interessos de la Universitat de Torroella de Montgrí és Hieronim

Perpinya. La controvèrsia principal es situa a Montgó. Es discuteix si el port de Montgó és inclòs al terme municipal de la vila de Torroella de Montgrí o al del Castell d'Empúries. En el seu raonament per defensar la posició emporitana, Marsal esmenta diversos documents aportats a la causa pels síndics d'aquesta universitat.

El primer document és un "acte de venda feta per Pere Camardell de Bellcaire ala Abadessa del Monestir de Santa Maria de Empurias del Puig de Vilanera de un honor cult e incult que dit Camardell tenia en la Parrochia de St. Marti de Empurias en lo lloch anomenat Mongo rebut dit acte per Matheu Carbo ab autoritat del Señor Compte de Empurias Notari public de Empurias á tretse delas Chalendas de Mars Mil tres Cents y trenta per dit Sindich de Empurias exhibit"⁽⁵⁾. Aquest document del 17 de febrer de 1330 (en el còmput actual) esmenta també les afrontacions d'aquesta peça de terra: "afronta de Solixent ab terres de Joan Camardell á mitx dia ab lo torrent de Mongo á tremuntana ab lo puig de Çalma y á ponent ab terras de dit Monestir"⁽⁶⁾. Per tant, veiem que a principis del segle XIV a Montgó ja existeixen diferents conreus i propietaris. També comprovem com només dos anys després de la seva fundació, el monestir de Vilanera està en procés d'augmentar el seu patrimoni per assegurar-se unes rendes que permetessin la subsistència i àdhuc la prosperitat del cenobi.

Què veuen els pèrits quan arriben a Montgó? Doncs en paraules de Hieronim Perpinya: "una gran planura de terra que està al mitx de ditas montanyas part arenosa i part arbosa que a la (il.legible) demostra que les ayguas que discorran per dit torrent (de Montgó) o vall fan allí stany y a cap de dit stany entra his veu lo port dit de Mongo"⁽⁷⁾. Val la pena seguir transcrivint una part més del document en què ara l'expert de la Universitat d'Empúries fa una descripció acurada del que està veient un 11 d'agost de 1612, relacionant-ho amb com devia ser aquest mateix paisatge en l'època de la venda abans esmentada: "...se ha de dir tambe que la Planura aplanaria de terra que es junt al dit torren y devant dit port de Mongo es lo propri honor que dit Camardell vene a dita Abadessa y que tot es una mateixa cosa que altrament seria impossible que dit honor affrontas ni pogues afrontar de tremuntana ab dit Puix de la Çalma com ucularment ses vist ni per haverse algunas vegades assolada o embassada aygua en dit honor o part de aquell que seria la aygua que discorra y baxava per dit torrent de Mongo/se pot dir que sia stany lo lloch hontse assolava dita aygua (...) per quant com ocularment se es vist en tot lo dit lloch no sia vista ni veu aygua embassada ni tampoch se pot judicar que ni haze haguda molts anys ha y menos en lo temps que dit Pere Camardell vene dit honor a dita Abadessa porque si les hores hi hagues hagut estany es indubitat que dit honor hauria de afrontar ab aquell antes que ab dit torrent de Mongo (...) que lo lloch en lo qual se demostra que algunas vegadas ha estada embassada la aygua qui devalla per dit torrent de Mongo es dins dit honor (...) si no fos la riba de sorra o arena que les ones de la mar causan devant de dit port de Mongo la aygua que discorra y baixa per dit torrent de Mongo entraria sens fer bassa alguna dins la mar y port de Mongo"⁽⁸⁾. És a dir, aquest terreny està situat on, més tard, els documents